

Invandring

För tiden före 1900-talet är det ett mödosamt arbete att studera invandring till Sverige med hjälp av landsarkivets källor. Ett sätt är att studera **kyrkoböckerna**: flyttningslängder (serie B) och husförhörslängder (serie A I, ersattes efter 1895 av församlingsböcker, serie A II) där födelseplatserna var antecknade. Om exempelvis valloninvandringen till framför allt Uppland från 1600-talet kan man också leta information i de enskilda bruksarkiv som förvaras i ULA. I forskarexpeditionen finns tillgång till databasen *Vallonskivan 2.0* om enskilda vallonsläkter.

Under 1900-talet har de statliga kraven skärpts successivt på invandring till Sverige, vilket satt tydliga spår i arkiven. Vid första världskrigets utbrott beordrades att utländska medborgare skulle anmälas till polismyndigheterna. Snart gjordes kraven på pass och visering strängare, liksom för tillstånd att uppehålla sig och arbeta i Sverige.

Källor om personer som invandrat eller flytt till Sverige finns dock till största delen på andra håll än på landsarkivet. Invandrar- och flyktingmottagningen har framför allt organiserats av centrala statliga myndigheter (t.ex. Socialstyrelsen, Statens utlänningskommission, Invandrarverket/Migrationsverket och Justitiedepartementet), vars handlingar finns på Riksarkivet. Där kan man dock även finna material som hanterats av myndigheter inom ULA:s ansvarsområde. Det gäller t.ex. medborgarskapsansökningar, som förmedlats av länsstyrelser och polismyndigheter. Om detta, läs Lars Hallbergs *Källor till invandringens historia i statliga myndigheters arkiv*.

Det saknas dock inte handlingar i landsarkivets bestånd. Registreringen av utländska medborgare som vistades i Sverige under första världskriget finns delvis bevarad i arkiven efter **landskanslierna** (en del av **länsstyrelsens** organisation i äldre tid), allra mest i Södermanlands län (serie E XIII) men även i Uppsala län (arkiv II: C XIV) och Kopparbergs län (B XII). Så kallade härbärgerarkort, som sändes in från 1916 med uppgift om utlänningsboende, finns i landskansliarkiven för Kopparbergs län (E XXXI), Västmanlands län (D XV) och Södermanlands län (E XIII). Även från andra världskrigets utlänningskontroll finns bitvis utförliga handlingar i landskansliernas arkiv (t.ex. serie E XVIII i arkiv II, Uppsala län).

Från 1918 krävdes så kallade uppehållsböcker, som lokala polismyndigheter sände till länsstyrelser och vidare till centrala myndigheter. Under slutet av 1920-talet ersattes de av uppehålls- och/eller arbetstillstånd. Handlingar rörande dem finns endast delvis kvar i ULA:s arkiv, exempelvis i några av arkiven för rådhusrätter och magistrater (t.ex. Askersund, vol. F6:4 och Uppsala, vol. D IV:17) liksom i landskansliernas arkiv i Kopparbergs län (serie E XXXI) och Uppsala län (arkiv II: E XVIII). För senare tid finns åtskilliga uppgifter om ansökningar om uppehålls- och/eller arbetstillstånd vid de lokala polismyndigheternas arkiv (t.ex. serie C I bd i Uppsala polisdistrikts arkiv). Observera att handlingar yngre än 70 år kan vara svåra att få ut, om de behandlar enskilda personer och kan falla under sekretesslagen.

I **länsmans-** och **landsfiskalsarkiven** finns på några håll liggare (förteckningar) över utlänningsar som anmäls till de lokala myndigheterna, särskilt under världskrigsåren. I

gränsområdena mot Norge är dessa liggare förstas särskilt utförliga vid tiden för andra världskriget (vol. D V:1 i arkiven efter landsfiskalerna i Lima/Transtrand respektive Särna). I arkivet efter **landsfogden** i Kopparbergs län finns en samlad serie (E III) med handlingar om utlänningar – främst norrmän – som for över gränsen under andra världskriget. Två volymer är fulla av utförliga rapporter från landsfiskalerna i Särna och Lima om enskilda flyktingar som tagit sig över gränsen; här finns goda möjligheter att möta konkreta människooöden. I samma serie finns också vissa uppgifter om interneringslägren för utlänningar i Smedsbo och Långmora. De senares egna arkivhandlingar finns dock på Riksarkivet.

Rörelser över riksgränsen finns också noterade i arkiven från **tull- och gränsmyndigheterna**. I arkiven för tullstationerna i Grundforsen, Flötningen och Gördalen finns delvis bevarade dagböcker (vol. D1A), där gränsvakterna fört noteringar om exempelvis flyktingar.

Länsarbetsnämnderna tillkom från 1940, och deras arkiv innehåller en hel del material om flyktingmottagande – eftersom detta sammanflätades med arbetsmarknadspolitik. I ULA återfinns dock endast arkiven från Västmanlands och Södermanlands län. Där återfinns dock många uppgifter om utlännings- och flyktingförläggningar i andra världskrigets spår, samt under efterkrigstiden. Det gäller protokoll och diarium i utlänningsärenden, liksom journaler, korrespondens med mera från enskilda flyktingförläggningar. För Södermanlands län finns åtskilligt material om världskrigsårens flyktingmottagning vid lägren Ekersta och Kjesäter i serierna E IV och F V a liksom i volymerna C II:4–5 (tidigare serie C VI) och H I:20. I den sistnämnda finns t.ex. rapporter om hur ”lägerpsykos” breder ut sig i lägren, och om att arbetsgivare 1946 inte vill ta emot judinnor som arbetare. För efterkrigstiden, se även serie F XIV. För Västmanlands länsarbetsnämndsarkiv, se serierna C III, D III, E IV, F IV a i arkiv I samt serie Ö1A–E i arkiv II.

I arkivet efter **Lantbrukshögskolan** utanför Uppsala finns vissa handlingar om baltiska flyktingar, som placerades där efter andra världskriget (Sekreteraravdelningens arkiv, vol. E:4).

Under andra världskriget placerades tusentals finländska barn i Sverige genom Hjälpkommittén för Finlands barn. Från dess regionala avdelning i Uppsala län återstår t.ex. korrespondens och kortregister över barn. De återfinns i samlingsarkivet **Uppsala läns hjälp till krigsdrabbade barn**. Om finska krigsbarn finns uppgifter även i två andra enskilda arkiv: **Katrineholms barnhjälp** samt **Stockholm–Gävle slakteriförening**.

I kyrkoarkivens folkbokföringsmaterial finns också i varierande utsträckning bilagor med invandrades födelse-, vigselbevis m.m. (ofta i serie H VII a, ibland H II). Eftersom folkbokföringsmaterial yngre än 70 år kan falla under sekretesslagen, ber vi dig att ta kontakt med landsarkivets folkbokföringsavdelning.

Lästips

Tobias Berglund & Niclas Sennerteg, *Svenska koncentrationsläger i tredje rikets skugga* (2008)

Bernt Douhan, *Arbete, kapital och migration : valloninvandringen till Sverige under 1600-talet* (1985)

Lars Hallberg, *Källor till invandringens historia i statliga myndigheters arkiv 1840–1990* (2001)

Elisabeth Reuterswärd & Anna Svenson, *Utländskt ursprung : söka och finna i svenska arkiv* (2003)